

# Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu

## The Establishment of Ramadan Principality

Fatma Akkuş Yiğit\*

### Özet:

Ramazanoğulları Beyliği, Adana merkez olmak üzere XIV. yüzyılda Çukurova'da kurulmuş bir Türk beyliğidir. Bu beyliği meydana getiren Üç Ok Türkmenleri, kuruluşundan beri Memlûklere hizmet etmiş akıncı Türk beyleri idi. Memlûkler'in Çukurova'da bulunan Ermeniler üzerine yaptıkları seferlerde büyük gayret göstermişler ve bu devletin yıkılmasından sonra bölgede Memlûklere tâbi olarak nüfuzlarını sağlamışlardır. Öyle ki "Türkmen Emiri" payesini alan Ramazan Bey, Kahire'de Memlûk sultanı tarafından ağırlandı, kendisine hil'at giydirilmiştir. Memlûkler, kuzey hudutlarında olmasından dolayı bu beyliğin kurulduğu coğrafyaya bilhassa dikkat etmişler ve burada Ayas, Tarsus ve Sis olmak üzere üç nâiblik tesis etmişlerdir. Bu üç şehri doğrudan payitahtları Kahire'den nâibler göndererek sürekli murakabe altında tutmuşlardır. Memlûklerin bu tutumuna rağmen Ramazan Bey'den sonra başa geçen İbrahim Bey Dulkadiroğullarının Memlûklere karşı başarılarından cesaretle onlarla ittifak ederek başkaldırmış, ancak bu başkaldırısı bir netice vermemiş ve hatta hayatına mal olmuştur. Birbirlerine yakın coğrafyalarda Memlûklere tâbi olarak kurulmuş Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları Beyliklerinin tarihleri çoğu yerde keşiştiği için ilgili yerlerde Dulkadiroğulları beylerinin faaliyetlerine de değinilecektir. Ancak bu dönemde Türkmenler üzerine bildiklerimiz Memlûk kroniklerinin verdiği malumât ile sınırlıdır.

**Anahtar Kelimeler:** Ramazanoğulları Beyliği, Ramazan Bey, İbrahim Bey, Memlûk Devleti, Dulkadiroğulları Beyliği.

### Abstract:

Ramadan Principality is a Turkish state which was established in Cukurova, having Adana as center, in 14th century. Üç Ok Turcoman, constituting this state, were Turkish raider lords who served Mamluks from the beginning of the establishment. They showed maximum effort during the campaigns by Mamluks onto the Armenians living in Cukurova, and after the collapse of this state, they secure their position in that region as being subject to Mamluks. Insomuch that Ramazan Beg, signified as "Turcoman Emir", was accommodated by Mamluks Sultan in Cairo, and dressed Khalat. Mamluks attached great importance to the region forming the north border in which Ramadanids was established. They formed three regentships named as Ayas, Tarsus and Sis and constantly supervised these three cities by sending regents from the capital city, Cairo. Despite the attitude of Mamluks, İbrahim Beg, successor of Ramadan, who took courage from the achievements of Dulkadirids, allying with them revolted against Mamluks, but this revolt did not produce result and moreover cost his life. Since the histories of Ramadan and Dulkadir Principalities, established as subjected to Mamluks in close regions, crossed with each other's frequently, activities of Dulkadirids will also be mentioned where relevant. But what we know about Turcoman is limited to the information given by Mamluks' chronicles.

**Key Words:** Ramadan Principality, Ramadan Beg, İbrahim Beg, Mamluk State, Dulkadir Principality.

\* Yrd. Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üni., Sosyal ve Beşeri Bilimler Fak., Tarih Bölümü, e-mail: akkus\_fatma@hotmail.com

gazi

Akademik  
Bakış  
209  
Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

## Giriş

Türk boylarının Yakındoğu'ya büyük kitleler halinde gelişi Selçuklular zamanında başlamış, Moğol istilasıyla artarak devam etmiştir. Bu göçler sonunda Türkmenler, Azerbaycan, İran ve hatta Batı Anadolu sahillerine kadar uzanan bölgeye yayılmışlardı. Konumuz ile ilgili olarak, Moğol istilası sonucu Horasan ve Azerbaycan'dan gelen kırk bin evden fazla olduğu bilinen Türkmenler, Memlûk Sultanı Baybars tarafından Antakya'dan Gazze'ye kadar uzanan sahaya yerleştirilmiş ve beylerine de dirlikler tahsis edilmişti<sup>1</sup>. Bu Türkmenler Bilâdü'ş-Şam olarak isimlendirilen Kuzey Suriye ve günümüz Türkiye'sinde Güneydoğu Anadolu ila Çukurova'da yaşamakta olup XIII-XV. yüzyıllarda *Şam Türkleri (Türkmenleri)* adıyla anılmaktaydılar. 1335 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü<sup>2</sup> üzerine Anadolu'da meydana gelen istikrarsızlıktan faydalanan civar şehirlere akınlar yapmışlardır. Bunlardan Dulkadiroğulları Maraş ve Elbistan merkezli beyliklerini kurarken, Ramazanoğulları da Çukurova'da Adana merkezli beyliklerini kurmuşlardır. Her iki Türkmen beyliği de Memlûklere tâbi olarak kurulmuşlardır.

Ramazanoğulları Beyliği Adana, Misis ve zaman zaman Tarsus gibi şehirlerle Ayas (Yumurtalık) ve Sis (Kozan) civarında hâkimiyet kurarak Çukurova'da yerleşik Kuştemürlü, Kosunlu, Kara-İsalu, Varsaklu, Turgutlu, Özeroğlu, Gündüz ve Burnasoğlu gibi Üç Ok Türkmenlerini etrafında toplamak suretiyle bölgede güçlü bir nüfûza sahip olmuşlardır. Suriye'nin belli başlı ticaret ve Hac yollarına hâkim olan bu beyliğin<sup>3</sup>, Memlûk Devleti için ne derece önemli olduğunu fark eden Memlûk sultanları bunların beylerine teşrif (emaret tevcihi) vererek onları kendilerine bağlamaya çalışmışlardır<sup>4</sup>.

### I. Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu Sırasında Yaşanan Siyasî Gelişmeler

Memlûk Devleti (1250-1517) kuruluşundan itibaren çok sistematik ve başarılı bir dış politika takip etmiştir. Bunun neticesi olarak, Suriye sahillerinde

1 İbn Şeddad, *Baybars Tarihi*, çev. M. Şerefüddin Yaltkaya, Ankara, 2000, s. 155.

2 el-Makrizî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali, *Kitâb es-Sülûk li Ma'rifet Dîvel el-Mülûk*, C. III, Tah. Muhammed Abdulkadir Ata, Lübnan, 1997, s. 207; İbn Tagrıbirdî, Ebû el-Mehâsin Cemâleddin Yûsuf, *en-Nücûm ez-Zâhire fi Mülûk Mısır ve el-Kâhire*, C. IX, Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin, Lübnan, 1992, s. 226; Bertold Spuler, *İran Moğolları, Siyaset, İdâre ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, çev. Cemal Köprülü, Ankara, 1987, s. 143; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. I, 1969, s. 94.

3 Ramazanoğulları, beyliğin ilerleyen yıllarında Hac ve ticaret yollarının önemine binaen bu güzergâh üzerinde ilk vakıfları kurmuşlardır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Alkan, *Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Vakıflarının Analizi-TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

4 M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkûk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961, s. 88; Şehabeddin Tekindağ, "II. Bâyezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, C. XXXI, Ankara, 1967, s. 345; Cüneyt Kanat, "Memlûkler ve Çukurova", *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Erman Artun- M. Sabri Koz, YKY, İstanbul, 2000, s. 102; Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği*, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 45.

bulunan Haçlı devletleri ve şehirleri Sultan Baybars (1260-1275) ve halefleri tarafından bir bir ele geçirilmiş ve Suriye sahilleri Haçlı kalıntılarında temizlenmiştir. Böylece Suriye emniyet altına alınarak Çukurova'ya uzanan yollar açılmış ve Küçük Ermenistan Krallığı, Haçlı desteğinden mahrum kalarak yalnızlaştırılmıştır. Bundan sonra Memlûkler, Ermeni Devleti üzerine yaptıkları seferleri sıklaştırmışlardır. Bu seferlerde yardımcı kuvvet olarak Memlûk ordusuna katılan Türkmenler, ele geçirilen yerlere yerleştirerek bölgenin Türkleşmesini sağlamışlardır. Aldıkları yenilgiler neticesinde iktisadî buhran yaşayan Ermeniler, Memlûklerden barış istemek zorunda kalmışlar ve ağır vergiler altında ezilmişlerdir. İşte Memlûklerin, Ermeniler üzerine gerçekleştirdikleri en stratejik ve neticesi itibariyle en önemli seferlerinden biri de Ayas üzerine düzenlenen seferdir.

### A. Ayas'ın Fethi

İlhanlılara sırtını dayayan Ermeniler, onların zayıflaması üzerine en önemli desteklerini kaybettiler. İlhanlılar her ne kadar tâbiyetleri altında bulunan Ermeni Krallığı'nı Memlûklere karşı tam anlamıyla koruyamamışlarsa da krallığın daha erken vakitlerde yıkılmasını da önlemişlerdi. Ebû Said'in ölümü ile ortaya çıkan iç karışıklıklar, Memlûkler ve Ermeniler arasında yaklaşık on dört yıldır devam eden barışın bozulmasına da sebep oldu.<sup>5</sup> Bunun Çukurova'nın mukadderatı üzerinde de mühim bir tesir icra edeceği tabii idi. Nitekim bu tarihten itibaren Sultan en-Nâsir Muhammed (III. Dönem Saltanatı: 1310-1341), özellikle Dımaşk nâibi ve emirler ile yaptığı istişâreden sonra Ermenilerin başkenti Sis'e akın yapmaya karar verdi ve Memlûkler, Ermeni topraklarını ilhaka başladılar.

Memlûkleri Çukurova'ya yeni bir sefer yapmaya iten sebepler birden fazla idi. Şöyle ki; bunlardan ilki Ermeni Kralı V. Leon'un, Fransa Kralı'na yakınlaşarak ondan yardım talep etmesi ve Fransa Kralı'nın yardım sözü üzerine Memlûklere ödemesi gereken yıllık vergileri ödemeyerek itatten çıkmasıdır. Bir diğeri ise, Ermeni Kralı'nın Memlûk Sultanı'nın birkaç memlûkunu Ayas'ta tutuklatması ve bunların akıbetinden haber alınamamasıdır<sup>6</sup>. Bir diğeri ve en önemli sebep ise şudur: Ebû Said'in yerine geçen İlhanlı şehzadelerinden Arpağa (Arpa), aynı yıl Diyarbekir valisi Uyratlı Ali Padişah tarafından devrilmişti. Ali Padişah, Musa adlı bir şehzadeyi hanlık tahtına çıkarmakla birlikte iktidarı kendi elinde tutuyordu<sup>7</sup>. 19 Mart 1337'de Ali Padişah ve Musa Han'ın elçileri gelip Sultandan İlhanlıların Anadolu umumî valisi Celayirli Büyük Şeyh Hasan ile müttefiki Togay b. Sutay'a karşı yardım istediler<sup>8</sup>. Elçiler bu yardım karşılığında Ali Padişah'ın Sultan adına Bağdad'da Nâibü's-saltana olacağını yani bundan itibaren Memlûkler'e bağlı olacağını vaad etmişlerdi<sup>9</sup>. el-Melik en-

5 Faruk Sümer "Çukurova Tarihine Dâir Araştırmalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. I, Ankara, 1963, s. 15.

6 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 218; Kanat, *a.g.m.*, s. 97.

7 Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s. 96.

8 el-Yûsufî, Musa b. Muhammed b. Yahya, *Nüzhet en-Nâzir fî Stret el-Melik en-Nâsir*, Tah. Ahmed Hatit, tarihsiz, s. 364-365; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 218.

9 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 364-365; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 218-219; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s. 99.

Gazi

Akademik  
Bakış

211

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

Nâsır, emirleri ile yaptığı toplantının ardından Ermeni kralı üzerine ordu göndermeyi menfaatlerine daha uygun buldu. Bundan iki fayda gözlüyordu: İlki, Ceyhan Nehri'nin sol tarafında yer alan ve stratejik yönden çok ehemmiyetli olan kalelerin ele geçirilerek Ermeni Kralı'nın yaptıkları cezasız bırakılmayarak bu devlete son darbe indirilecek ve ikincisi Memlûk askerleri Fırat'a yakın bir mesafede bulunacağından Ali Padişah'ın yardım isteğine olumlu cevap verilebilecekti. Eğer Şeyh Hasan bu gelişmeye bir tepki gösterirse zaten ordu Ermeniler üzerine sevk edildiğinden "Biz Ali Padişah'a yardım etmedik, yalnızca Çukurova üzerine ordu gönderdik" denebilecekti<sup>10</sup>.

Harbin zahirî sebebi Ermeni kralının vergiyi vermemesi ve birkaç memlûku tevkif ettirmesi idi. Ermenilerin hâmisiz kalmış oldukları böyle bir durumda vergiyi göndermemelerini kabul etmek zordu. Bu arada Fransa Kralının vaadlerine güvenerek Memlûkler ile arasını bozan Ermeni Kralı V. Leon, Papa XXII. Johannes'in ölümü sebebiyle beklediği yardımı da bulamadı ve Memlûklerin karşısında tek başına kaldı.

Hazırlıklarını tamamlayan Memlûk ordusu Emir Arıktay kumandasında Kahire'den yola çıktı<sup>11</sup>. 26 Nisan 1337'de Haleb'de diğer Memlûk kuvvetlerinin de katılmasıyla sefere hazır olan ordunun başına Haleb nâibi Alâeddin Altunboğa kumandan tayin edildi<sup>12</sup>. Çok zorlu geçen ve pek çok şehidin verildiği sekiz günlük kuşatmanın ardından bir liman şehri olan Ayas, 11 Mayıs 1338 tarihinde Memlûklerin eline geçti<sup>13</sup>.

Ayas'ın ele geçirilmesinde özellikle Üç Ok Türkmenlerinin gayreti çok önemlidir. Şöyle ki; Türkmenlerin akınlarıyla zor duruma düşen Ermeni kralı, elçisini Dımaşk nâibi Emir Tengiz'e gönderdi. Huzura gelen Ermeni elçisi, savaş olmadan Ceyhan boyunca devam eden kale ve toprakların teslimi ve Ayas limanının istihkâmlarının yıkılması karşılığında Memlûk ordusunun geri çekilmesi teklifini getirmişti<sup>14</sup>. Emir Tengiz bu teklifi Sultana bildirmiş, haberi alan Sultan en-Nâsır Muhammed, Haleb nâibine haber göndererek Sis üzerine yapılan akınların durdurulmasını ve ellerindeki silahları da Bagras<sup>15</sup>'a iade etmesini

10 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 366-377; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 219; Kanat, *a.g.m.*, s. 97.

11 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 366; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 219.

12 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 368; Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 476; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 229.

13 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 402-403; el-Makrîzî, Ayas'dan detaylı bir biçimde bahsetmiş ve surların çok güçlü olduğunu, 60 taşçının 2 gün çalıştıktan sonra bir taşıyı yıkabildiklerini belirtmiştir. Burç 8 günde yıkılabilmiş ve oyulan yerler direklerle tutturulduktan sonra buralar ateşe verilerek bütün burçlar yıkılmıştır. Ayrıca Ayas'da 216 bağ ve bu bağlarda her çeşit meyve yetiştirildiğini belirten el-Makrîzî, şehrin dışında da tuz madeni olduğunu ekleyerek bölgenin önemini vurgulamıştır. Bkz. el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230; Sümer, *a.g.m.*, s. 16. Ancak F. Sümer Ayas'ın fetih tarihini 18 Şevval olarak belirtse de 12 Şevvalde başlayan kuşatma 8 gün boyunca sürdüğüne göre 20 Şevval şehrin asıl teslim tarihi olmalıdır.

14 Ebû'l- Fidâ, el-Melik el-Müeyyed, *Tarih Ebî Fidâ, el-Musemma el-Muhtasar fi Ahbâr el-Beşer*, C. II, Tah. Mahmud Deyyûb, Lübnan, 1997, s. 476; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 229; el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 397-398; Kanat, *a.g.m.*, s. 100.

15 Bagras; Antakya'nın kuzeyinde yer almakta olup, Antakya'yı Amanos Dağları'nın (Cebel-i Lukkâm) arasından İskenderun'a bağlayan Belen Geçidi'ni koruyan önemli bir kaledir.

söylemişti<sup>16</sup>. Bu emri yerine getirmek isteyen Altunboğa, emrindeki askerlerin itirazları ile karşılaşmış, ancak elindeki mektubu askerlere okuduktan sonra askerler aletleriyle Bagras'a dönmüşlerdi. Yine de bu askerler tam teçhizatlı olarak Ayas'a yürüdüler ve burayı kuşattılar. Altunboğa onları engellemeye çalıştı ise de Türkmenler buna çok kızdılar. Hatta bazıları Altunboğa'yı Ermeni kralından rüşvet almakla itham ettiler<sup>17</sup>. Neticede sekiz günlük zorlu bir kuşatmanın ardından zor durumda kalan Ermeniler, Ceyhan nehri civarında alınan esirlerin ve yağmalanan eşyaların geri verilmesi şartıyla şehrin anahtarının teslim edileceği haberini getirdi. Böylelikle alınan esirlerin pek çoğu iade edilerek, Ceyhan nehri üzerinde kurulan Demir Köprü yıkıldı ve Ayas ele geçirilmiş oldu.

Ceyhan üzerindeki köprü yıkıldıktan sonra Emir Alâeddin Moğoltay el-Gazzî, Ermenilerin en önemli müstahkem kalelerinden olan ve içinde büyük ruhbanların bulunduğu Kuvâre Kalesi'ni ele geçirdi.<sup>18</sup> Memlûk askerleri 72 gün kaldıktan sonra bölgeden ayrıldılar. Daha sonra Haleb nâibi, Nuceyme ve Sırfendikar kalelerini ele geçirdi ve Gazzeli Moğoltay, Nuceyme ve Sırfendikar kalelerini yıktı<sup>19</sup>. Memlûk ordusu, 13 Temmuz 1338 tarihinde buradan ayrılarak Haleb'e döndü<sup>20</sup>. Memlûk ordusu Mısır'a dönünceye dek askerlerin pek çoğu hastalandı ve bir kısmı da öldü.

Neticede bu başarılarından çok memnun kalan Sultan en-Nâsır Muhammed, Emir Arıktay'a ihsanda bulundu, elde edilen topraklarda Haleb, Dımaşk ve diğer Suriye nâiblerine dirlikler tahsis ettiği gibi Türkmenlerden bazılarına da emirlikler verdi<sup>21</sup>. Özellikle Üç Ok Türkmenleri bu tarihten itibaren Çukurova'da yerleşmeye başladılar<sup>22</sup>. Ermenilerden alınan her kaleye birer nâib tayin edildi ve asker yerleştirildi. Köyler ve çiftlikler imar edilip Ermeniler haraç ödemekten muaf tutularak çiftçi olarak istihdam edildi<sup>23</sup>.

Sultan, elde edilen kalelerden Kuvâre, Nuceyme ve Sırfendikar'ı Dımaşk nâibi Tengiz'e verdi<sup>24</sup>. Tengiz, kendisine verilen bu topraklarda ziraî faaliyetleri canlandırdı, kalan topraklar ise Anadolu'daki Taranta Kalesi'ne vakfedildi<sup>25</sup>. Bu zaferin ardından gelen Ermeni elçisi ile Ermenilerin vermedikleri üç yıllık vergi affedilerek 10 yıllık bir antlaşma yapıldı (1338)<sup>26</sup>.

16 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 398; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 229.

17 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 398; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III s. 229.

18 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 403; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230. el-Makrîzî, Kuvâre Kalesinin surunun 42 arşının üzerinde olduğunu ve Ermeni Tekfurunun bu suru yaptırırken 480 bin dinar sarfettiğini belirterek, kalenin öneminden bahseder.

19 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230.

20 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 405.

21 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 414-415; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230.

22 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 415; el-Makrîzî, *a.g.m.*, C. III, s. 230; Sümer, *a.g.m.*, s. 17; Kanat, *a.g.m.*, s. 100.

23 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 415; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230.

24 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 415; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 234.

25 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230; Sümer, *a.g.m.*, s. 17.

26 el-Yûsufî, *a.g.e.*, s. 416-417; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230.

*Gazî*

Akademik  
Bakış

213

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

## B. Dulkadiroğlu Karaca Bey'in Faaliyetleri ve Ramazan Bey'in Türkmen Emiri Olması

Çukurova'ya mücavir, Memlûklerin kuzey sınırında bulunan diğer önemli bir beylik de Memlûklere tâbi olan Dulkadiroğulları idi. Memlûklerin yardımcı kuvvetlerini teşkil eden bu Türkmenler, Suriye nâiblerinin hemen her yıl kuzeye doğru yaptıkları seferlere katılarak 1298 yılında Küçük Ermenistan Krallığı'nın elinde bulunan Maraş'ı ele geçirdiler. Bu tarihten itibaren Maraş ve civarı Memlûklerin Haleb nâiblerine tâbi olan Türkmen beyleri tarafından idare edilmeye başladı<sup>27</sup>. Haleb'den başlayarak Amanosların doğusundan Elbistan'a kadar uzanan bölgeye yerleşen bu Türkmenler Oğuzların Boz Ok koluna mensuptu. Dulkadirli halkını teşkil eden bu cemaatler çoğunlukla Bayat, Avşar ve Beydilli boylarından idiler<sup>28</sup>.

Haleb bölgesinde kışlayan ve Uzunayla'da yayalayan Boz Oklu Türkmenler Dulkadiroğulları'nın idaresinde Elbistan'ı İlhanlıların elinden alıp, orada bir beylik kurmayı başarmışlardı<sup>29</sup>. Dulkadiroğlu Karaca Bey'in akınlarını önleyemeyen Anadolu'daki İlhanlı kumandanı Eretne'nin, Karaca Bey'i Memlûk sultanı en-Nâsır Muhammed'e defalarca şikayet etmesi de bir fayda vermedi ve Türkmenlerin akınlarını durduramadı<sup>30</sup>.

Karaca Bey bir taraftan da Ermeni Krallığı'nın zayıf düşmesinden faydalanarak 1335 yılının Mayıs ayında beş bin atlı ile Çukurova'ya girerek Ermeni Krallığı'nın doğu bölgelerini tahrip ettikten sonra zengin ganimet elde ederek Maraş'a döndü.

Bunun yanında, Karaca gibi bir Türkmen beyi olan Taraklı Halil 1337 yılında Elbistan yöresini sahiplenerek Memlûklerin Haleb nâibine hediye olarak yüz at gönderip onun vasıtasıyla Sultan en-Nâsır Muhammed'den şehrin hâkimiyet menşurunu (beratını) elde etmeyi başardı<sup>31</sup>. Karaca Bey kendisine rakip olarak gördüğü Taraklı Halil'i, kendi oğlu Halil eliyle Elbistan'dan çıkarmakla görevlendirdi. Oğlu Halil, Taraklı Halil'i mağlub ederek 1337'de şehri ele geçirdi<sup>32</sup>. Bu savaşta yaralanmış olan Taraklı Halil, Haleb nâibi Altunboğa'ya iltica ederek yardım istedi. Bunun üzerine Altunboğa, Taraklı Halil'i yanına alıp Karaca'yı tehdit ederek Haleb'e gelip hesap vermesini istedi. Ancak Karaca, Haleb'e gelmedi<sup>33</sup>. Karaca maiyeti ile konuşarak o sırada Altunboğa ile arası açık olan Dimaşk nâibi Tengiz'in dostluğunu kazanmaya karar verdi. Hediye olarak verilmek üzere 200 at ve kıymetli eşyalarla oğlunun temsil ettiği bir

27 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, 1989, s. 7-8.

28 Yinanç, *a.g.e.*, s. 7-8; Faruk Sümer, "Bozok Tarihine Dair Araştırmalar", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı*, Ankara, 1973, s. 309-351.

29 Sümer, *a.g.m.*, s 15.

30 Sümer, *a.g.m.*, s 15.

31 Yinanç, *a.g.e.*, s. 9.

32 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 230-231; Yinanç, *a.g.e.*, s. 9; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s. 103.

33 Yinanç, *a.g.e.*, s. 10.

Görüş

Akademik  
Bakış

214

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

heyeti Tengiz'e gönderdi. Karaca, Tengiz'e yazdığı mektubunda hâlâ Sultan'a sâdik olduğunu ve elinde bulunan yerleri muhafaza etmek arzusunda bulunduğunu ifade ediyordu. Tengiz, Karaca'nın bu isteğini Sultan'a bildirdiği gibi, Sultan ile yaptığı bir görüşmede Türkmen boylarının çoğunun Karaca'nın itaati altında olduğunu, Memlûk Devleti'nin kuzeyde onunla hâkimiyetini pekiştireceğini, bunun yanında Taraklı Halil'in maiyetinin bin kadar atlı olması hasebiyle bölgeyi muhafaza edemeyeceğini ifade etti. Nihayet Sultan en-Nâsır Muhammed birbirine rakip iki Türkmen beyini Kahire'ye çağırdı. Memlûk Sultanı Karaca'yı, Taraklı Halil'e tercih ederek kendisine "Türkmen Emiri"<sup>34</sup> olarak kabul ettiğine dair bir menşur verdi. Böylece 1337 yılında Memlûklerin himayesi altında Maraş ve Elbistan bölgelerinde yaklaşık iki asır devam edecek olan bir beyliğin temeli atılmış oluyordu. Karaca Bey ülkesine dönerken Kahire'de büyük bir tören yapıldı ve kendisine ve maiyetinde bulunan Türkmenlere kıymetli hediyelerle birer hil'at giydirildi<sup>35</sup>.

İlhanlı şehzadeleri arasında devam eden taht mücadeleleri neticesinde Anadolu'da İlhanlı hâkimiyetinin çökmesi, Memlûk sultanından Türkmenlerin emiri menşurunu alan Dulkadiroğlu Karaca Bey için büyük bir fırsat oldu. Karaca Bey, hemen kuzeye doğru yönelerek Eretne'nin idaresine terk edilmiş bölgeleri yağmalamaya başladı. Eretne, İlhanlıların Anadolu emiri Celâyir Şeyh Hasan'a vekâlet ediyordu. Öteden beri, Karaca Bey'in Celâyirli Şeyh Hasan'ın rakibi Timurtaş oğlu Şeyh Hasan ile ittifak etmesinden endişelenen Eretne, Memlûk Sultanı en-Nâsır Muhammed'e itaatini arzeden mektubunda Bilâdu'r-Rûm'da sultanın nâibi olmak ve onun adına sikke kestirmek ve hutbelerde adını okutmak istediğini yazdı. Bunun üzerine kendisine Rum (Anadolu) ülkesinin sahibi olarak tanındığına dair bir menşur gönderildi<sup>36</sup>. Bu sebeple Karaca Bey'in Eretne üzerine akınları bir müddet durdu ise de bir fırsat yakalayarak Eretne'nin hâkimiyetinde olan Dârende 1338 Ağustos'unda Karaca Bey tarafından ele geçirildi<sup>37</sup>. Karaca Bey derhal Dımaşk nâibi Tengiz'e haber göndererek şehri teslim almak üzere birini göndermesini istedi. Bunun üzerine Tengiz, Emir Alâeddin Ali b. Sabbâh'ı gönderdi<sup>38</sup>. Dârende'nin fethini haber alan Sultan en-Nâsır Muhammed bu durumdan memnuniyetini ifade için Karaca Bey'e bir hil'at gönderdi<sup>39</sup>. Burası Dımaşk nâibi Tengiz'e inam edildi. Sultan Berkûk'un vefatına kadar Dârende Kalesi Memlûk sultanlarının elinde kaldı<sup>40</sup>.

34 Anadolu ve Bilâdü's-Şâm'da bulunan Türkmen aşiretleriyle ilgilenen ve onlara komutanlık yapan kişiye Türkmen Emiri (Mukaddem et-Türkmân) denilirdi. Bkz. el-Kalkaşandî, Ahmed b. Ali, *Subh el-Aşâ fi Snâat el-Hişâ*, Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin, C. IV, Kahire, 1987, s. 440.

35 Yinanç, *a.g.e.*, s. 10; Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C. IX, İstanbul, 1994, s. 553; J. H. Mordtmann, "Dulkadirîliler", *İA*, C. III, İstanbul, 1977, s. 655.

36 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 241; Yinanç, *a.g.e.*, s. 10-11; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s. 101.

37 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 252, 281; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s. 103.

38 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 252.

39 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 252; Yinanç, *a.g.e.*, s. 11; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s. 103.

40 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 281.

Gazi

Akademik  
Bakışı

215

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

Dârende'nin fethinden sonra Karaca Bey ile Eretne arasında 1339'da şiddetli bir savaş vukubulmuş ve savaşta Karaca Bey, Eretne'nin oğlunu esir ederek pek çok ganimet elde etmiştir. Sultan en-Nâsır Muhammed'in aracılığı ile aralarında barış yapılmış ve Karaca Bey, Eretnelilerden aldığı 20.000 baş hayvanın bir kısmını iade etmiştir<sup>41</sup>.

Ancak Dulkadirli ve Eretneliler arasındaki barış uzun sürmedi. Dulkadirli 1340 yılında tekrar saldırıya geçtiler. Şüphesiz bu saldırı Memlûk sultanının talimatı ile yapılıyordu. Nitekim Eretne elçisi, Dulkadirli akınlarından şikâyetçi olmak üzere Kahire'ye geldiğinde kendisine Eretne'nin Sultanın adını ne parada ne de hutbede zikretmediği hatırlatıldı<sup>42</sup>. Karaca Bey'e Dimaşk nâibi Tengiz de yardımcı oluyor, Eretne'nin elçisinin Mısır'a gitmesini engelliyordu.

31 yıllık saltanatı zamanında Memlûk Devleti'ne en parlak devirlerinden birini yaşatan Sultan en-Nâsır Muhammed 1341 yılında vefat etti<sup>43</sup>. Onun vefatından sonra Memlûk Devleti yeni bir döneme girdi. Bu dönem "*el-Melik en-Nâsır'ın oğulları ve torunları devri*" olarak ifade edilmektedir. Bu dönemin sultanları çocuk yaşta tahta çıktıkları için emirler arası mücadele ve çatışmalar sebebiyle ülkede şiddetli bir kargaşa dönemi yaşanmaya başlandı<sup>44</sup>. İşte bunu fırsat bilen Karaca Bey, Memlûkler aleyhine olmak üzere her durumu lehine değerlendirdi.

Bu meyanda 1344 yılında Haleb nâibi Yelboğa el-Yahyavî ile Karaca Bey arasında meydana gelen savaşta Memlûk kuvvetleri yenildi. Emir Yelboğa'nın atına öldürücü bir ok isabet etti ve Emir Yelboğa canını zor kurtardı<sup>45</sup>. Bu da Karaca Bey'e büyük bir ün kazandırdı. Her ne kadar ele geçirdiği esir ve ganimeti Memlûk sultanına göndererek özür dilemiş ise de artık Memlûk Sultanlığı karşısında cesaret kazanmıştı. Bundan sonra Karaca Bey, Memlûklerin çekindiği bir hasım oldu. Sultan en-Nâsır Muhammed'den sonra Memlûk sultanı olan es-Salih İsmail (1342-1345) onun özrünü kabul etmek zorunda kaldığı gibi beylik menşurunu da tasdik etti<sup>46</sup>. 1346 yılında Dulkadiroğlu Karaca Bey, Erme-

41 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 259; Sümer, "*Anadolu'da Moğollar*", s. 103.

42 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 277-278; Yinanç, *a.g.e.*, s. 12; Sümer, "*Anadolu'da Moğollar*", s. 103-104.

43 Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 494; İbn Dokmak, Sârimüddin İbrahim b. Muhammed, *en-Nefhat el-Miskiyye fi ed-Devlet et-Türkiyye, min el-Cevher es-Semîn fi Siyer el-Hulefâ ve el-Mülûk ve es-Selâtin (min sene 637 hattâ sene 805)*, Tah. Ömer Abdüsselâm Tedmurî, Beyrut, 1999, s. 138; el-Şâfiî, Ebî Hamid Muhibbüddin Muhammed b. Halil el-Kudsî, *Kitâb ed-Düvel el-İslâm eş-Şerife el-Behiyye ve Zîkr mâ Zahara li min Hükemillâh el-Hafiyye fi Celb Tâife el-Etrak ilâ Diyar el-Misriyye*, Tah. Subhî Lebîb-Ulrich Harman, Beyrut, 1997, s. 59; İbn Tagribirdî, *a.g.e.*, C. IX, s. 123; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 310.

44 Kâzım Y. Koprıman, "Mısır Memlûkleri (1250-1517)", *Makaleler*, yayına haz. E. S. Yalçın-A. Çetin, Ankara, 2005, s. 118-121.

45 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 407; Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 505; Yinanç, *a.g.e.*, s. 13-14.

46 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 418; Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 505.



nilerin elinde bulunan Geben Kalesi<sup>47</sup>'ni ele geçirdi<sup>48</sup>. Karaca Bey, her zaman yaptığı gibi yeni sultan el-Melik el-Kamil Seyfeddin Şaban (1345-1346)'a bu fethi müjdeleyerek onun ihsanına nâil oldu<sup>49</sup>. Ancak Memlûklerin Haleb valisi Arıkta'yın buraya hemen kendi muhafızlarını yerleştirmek istemesi, Dulkadiroğlu Karaca Bey ile arasının açılmasına sebep oldu. Durumdan faydalanan Ermeniler, 1346 Ekiminde Geben Kalesi'ni geri aldılar<sup>50</sup>.

Sultan en-Nâsır Hasan (1347-1351) zamanında Dulkadiroğulları oldukça güçlenmişlerdi. Öyle ki, 1348-1349 yılında, Dulkadiroğulları Memlûklerin dâhilî mücadelerini fırsat bilip isyan etmiş ve Ermeni kralından, Memlûk sultanına gönderilen vergiyi kendilerine göndermesini isteyecek kadar ileri gitmişti<sup>51</sup>.

1352 yılında Haleb nâibi Beyboğa Rus, Hama nâibi Ahmed es-Sâki ve Tarabulus nâibi Beklemiş ittifak kurarak, Memlûk sultanı Salahaddin Salih (1351-1354)'e isyan etti. Bu harekete Dulkadiroğlu Karaca Bey de destek verdi<sup>52</sup>. Beyboğa Rus, Mısır'ı ele geçirmek istiyordu. Dımaşk nâibi Argun el-Kâmilî bu isyanın bastırılabilmesi için Sultan'a bizzat gelmesini bildirmesi üzerine Sultan Haleb'e geldi ve isyan bastırılabilirdi. Karaca kendisine iltica eden Beyboğa'yı sultana teslim etmekten imtina etmişti<sup>53</sup>.

Karaca Bey'in itaatsizlikleri üzerine 1352 yılında Türkmen emiri Karaca'nın yerine yine Türkmen emirlerinden biri olan Ramazan Bey çağrıldı ve Ona Karaca Bey'in emirlik ve ıktai verildi<sup>54</sup>. Böylece Ramazanoğulları Beyliği kurulmuş ve bölgedeki mevcudiyetleri de Memlûkler tarafından resmen tanınmış oldu. İşte Ramazanoğullarına ait Memlûk kaynaklarındaki en eski bilgi budur. Üç Okların başı Ramazan Bey, Memlûkler tarafından 1352'de Dulkadirli Karaca Bey'in yerine Türkmen emirliğine tayin edildiği zaman Çukurova'da bulunuyordu. O'nun Çukurova'ya yönelik faaliyetleri Ermenileri oldukça yıpratmıştı. Beyboğa Rus'dan sonra Haleb nâibliğine atanan Argun el-Kâmilî<sup>55</sup>, 1352 yılı

47 Geben Kalesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. R.W. Edwards, *The Fortifications of Armenian Cilicia*, Washington, 1987, s. 124-129.

48 Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 509; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 27.

49 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 27.

50 Yinanç, *a.g.e.*, s. 14.

51 Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 517.

52 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 160; İbn Tagrıbirdî, *a.g.e.*, C. X, s. 210.

53 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 160; İbn Tagrıbirdî, *a.g.e.*, C. X, s. 210; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 655-656; Faruk Sümer, "Ramazan-oğulları", *İA (MEB)*, C. IX, İstanbul, 1964, s. 614.

54 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 160; İbn Tagrıbirdî, *a.g.e.*, C. X, s. 215; Yinanç, *a.g.e.*, s. 18; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1998, s. 170, 176; Tekindağ, *a.g.e.*, 84-85; Çalı, *a.g.e.*, s. 43; Sümer, "Ramazanoğulları", s. 614; Sümer, *a.g.m.*, s. 35-36; Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 816; Kanat, "Çukurova", s. 101; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 656.

55 Emir Argun el-Kâmilî, 1350-1351 yılında Dımaşk nâibi olmuş ve ardından 1352-1353 yılında Haleb nâibliği ile görevlendirilmiştir. 1356-1357 yılında vefat etmiştir. Bu emir hakkında bkz. İbn Tûlûn, Muhammed es-Sâlihi el-Dımaşkî, *İlâm el-Verâ bi men Veliye Nâiben min el-Etrâk bi Dımaşk eş-Şâm el-Kübrâ*, Tah. Muhammed Ahmed Duhman, Dımaşk, 1964, s. 21; İbn Tagrıbirdî, Ebû el-Mehâsin Cemâleddin Yûsuf, *ed-Delîl eş-Şâfi alâ el-Menhel es-Sâfi*, C. I, Tah. Fehim Muhammed

Aralık ayı başında Dulkadiroğlu Karaca Bey'i dize getirmek ve yanında bulunan âsileri ele geçirmek için Sultan'dan onun üzerine sefer yapmak için izin ve ona hasım olan Türkmen beylerine dağıtmak için 120 menşur göndermesini istedi<sup>56</sup>. Bunun üzerine Karaca Bey, korkuya kapılarak yanında bulunan ümerâdan Hama nâibi Ahmed es-Sâki ve Tarabulus nâibi Beklemiş'i gönderdi ve bunlar Haleb'de idam edildiler<sup>57</sup>. Memlûk sultanı Salahaddin Salih üzerinde yönetimde söz sahibi olan Emir Tâz ve Şeyhû, Argun el-Kâmilî'ye Karaca Bey'i yakalaması için bir menşurla hil'at gönderdiler. Haleb nâibi Argun, bunları kendisine takdim etmek için Karaca Bey'i Haleb'e çağırdı. Fakat bu tuzağın farkına varan Karaca Bey özür beyan ederek gelmedi<sup>58</sup>.

Karaca Bey'e gelince o, bir taraftan emirliğinin Ramazan Bey'e verilmesi, diğer taraftan da Haleb nâibi Emir Argun el-Kâmilî'nin üzerine yürüyeceğini haber alması üzerine, eski fikrinde ısrar etmeyerek bir müddet sonra âsi Hama nâibi Ahmed es-Sâki ve Tarabulus nâibi Beklemiş'i Haleb nâibine teslim etti. Bu mülteciler Haleb'de öldürüldü. Buna rağmen Memlûk sultanı Salahaddin Sâlih üzerinde yönetimde söz sahibi olan Emir Tâz ve Emir Şeyhû, Karaca Bey'in gâileler çıkarmasını önlemek için onu ortadan kaldırmaya karar verdiler. Haleb nâibi Argun el-Kâmilî, Karaca Bey'i Düldül Dağı'nda yense de o Kayseri tarafına kaçmayı başardı. Ancak Eretne'nin oğlu Mehmed tarafından yakalanarak Haleb'e gönderildi<sup>59</sup>. Karaca Bey 12 Eylül 1353 tarihinde Haleb Kalesi'ne hapsedildi. Sultan, Haleb nâibi Emir Argun el-Kâmilî'ye onu Mısır'a göndermesini emretti ve kendisine de 500.000 dirhem bahşetti<sup>60</sup>. Karaca Bey, zincire vurularak Kahire'ye gönderildi<sup>61</sup>.

Babası Karaca Bey'in ele geçirilip hapsedilmesi üzerine oğlu, Memlûklere karşı isyan eden Arap Cabbar b. Muhenna ile anlaşarak Haleb'e saldırdı. Ancak yapılan çarpışmada 700 adamı öldürüldü ve 600 atı ele geçirildi. Sultan bu haber üzerine Karaca Bey'in öldürülmesini emretti. Karaca Bey, 24 Ekim 1353 tarihinde Kahire'ye gelişinden 48 gün sonra hapisten çıkarılarak 11 Aralık 1353 tarihinde öldürüldü<sup>62</sup>.

8 Haziran 1354 tarihinde Ramazan Bey'in Memlûk kaynaklarında ismi geçmemekle birlikte daha sonraki bilgilerden İbrahim olduğunu öğrendiğimiz oğlu, 8 Haziran 1354 tarihinde yanında Sultan ve emirler için hediye olarak getirdiği bin at ile Kahire'ye geldi. Ona Türkmen Emirliği ve ıktai verildi. Yanında gelenlere de Onlar ve Tablhâne olmak üzere emirlikler verildi. Sonra onlar

Şeltût, Kahire, 1998, s. 108.

56 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 169.

57 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 172; İbn Tagribirdî, *a.g.e.*, C. X, s. 222.

58 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 178.

59 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 181.

60 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 181.

61 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 174; eş-Şâfiî, *a.g.e.*, s. 68; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 183.

62 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 183, 186; İbn Tagribirdî, *a.g.e.*, C. X, s. 210, 230; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.

170; Yinanç, *a.g.e.*, s. 18; Sümer, *a.g.m.*, s. 36; Yinanç, *a.g.m.*, s. 553; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 656.

ülkelerine geri döndüler<sup>63</sup>. Bu bilgiden anlaşıldığına göre, yukarıdaki tarihten çok kısa bir süre önce Ramazan Bey'in öldüğü anlaşılıyor. Ancak ilerleyen tarihlerde görüleceği üzere Ramazan oğlu Sârimüddin lakâbli İbrahim Bey, Dulkadir beylerine bağlı olan Boz Ok Türkmenleri üzerinde hâkim olamadı. Ramazan oğlunun, Boz Ok Türkmenleri üzerinde hâkimiyet kuramaması Memlûklerin kuzey sınırında karışıklığa sebep oldu.

### C. Küçük Ermenistan Krallığı'nın Yıkılışı Üzerine Ramazanoğullarının Çukurova'ya Tamamen Yerleşmesi

Ermeni Kralı V. Leon 1342 yılında arkasında erkek varis bırakmadan öldüğünden bir kısım Ermeni ileri gelenlerinin desteğiyle Kıbrıs Kralı Guy de Lusignan (1342-1344) tahta geçti<sup>64</sup>. Bundan sonra Ermeni Krallığı'ndaki taht çekişmeleri daha da arttı. Ermeni tahtı karıştı ve tıpkı Memlûk tahtındaki istikrarsızlıklar gibi kısa vadeli idareciler hüküm sürdü.

Kral Lusignan, Ermeni ileri gelenlerinin itirazlarına rağmen Memlûklere ödenmesi gereken yıllık vergiyi ödemedi ve böylece 10 yıllık barış antlaşması bozuldu. O, bunu yaparken yanında getirdiği 300 Frank şövalyesine güvenmemiş, en-Nâsır Muhammed'in yerine geçen oğlu Ebu Bekir'in zayıf şahsiyetli bir insan olmasından dolayı Memlûkler arasında çıkan mevki ve ihtiras mücadelelerini<sup>65</sup> de hesaba katmıştı. Ermenilerin bu sıralarda Karaman ülkesinde yağma ve tahribatta bulunması üzerine 1343-1344 yılında Türkmenler de harekete geçerek Çukurova bölgesine akınlar yapıp Ermeni topraklarını yağma ve talan ettiler<sup>66</sup>. Aynı yılda Memlûkler, içinde Türkmenlerin de bulunduğu Haleb, Hama ve Tarabulus askerleriyle Adana'yı kuşattı. Şehir alınmak üzere idi ki Haleb nâibi Aksungur, Ermenilerden pahalı hediyeler aldığından fetih için Sultan'dan emir gelmedi diyerek kuşatmayı kaldırdı<sup>67</sup>.

1346 yılında Haleb nâibi, Ermeni kralı IV. Konstantin (1344-1369)'den yıllık vergiyi göndermesini istedi. Ermeni kralı ülkesinin harab olduğu için verginin yarısını ödemesine müsaade edilmesini istedi. 1347 yılında Sultan Zeyneddin Hacı zamanında Ermeni haracının yarısı geldi<sup>68</sup>. Haleb nâibinin adamı bu iş için Kralın yanına vardığında harac hazırdı. Yıllık verginin yanında Ermenilerin elinde bulunan Müslüman esirler de istendi. Nitekim Ermeni kralının elinde birçok Müslüman esir vardı. Ancak kral onları iade etmeyip geceleyin öldürdü<sup>69</sup>. Fakat geceleyin aniden başlayan yangın, rüzgarın da etkisiyle büyüye-

63 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 200; İbn Tagrıbirdî, *a.g.e.*, C. X, s. 210.

64 Mehmet Ersan, *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, 2007, s. 229; Sirarpier Nersesian, *The Armenians*, London, 1969, s. 50.

65 Bu konu hakkında bkz. Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 494-497.

66 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. III, s. 402; Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 501; Sümer, "Ramazanoğulları", s. 613.

67 Ebû'l- Fidâ'da rüşvet aldığı için kuşatmayı kaldırdığı kaydedilmiştir. Bkz. Ebû'l- Fidâ, *a.g.e.*, C. II, s. 503.

68 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 31.

69 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 17.

Gazi

Akademik  
Bakış

219

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

rek Ermeni kralının olduğu yere kadar varmış, Sis harap olmuştu<sup>70</sup>. 1347-1348 yılında Ermeni Kralı, Küvâre Kalesi'ne saldırarak kırk Müslümanı öldürdü. Ermenilerin bu saldırısı karşında harekete geçen kale halkı Ermenilere karşı galip gelerek onlardan elli kişiyi öldürdü, otuzunu esir alarak Haleb'e götürdüler. Bu başarıya karşılık Sultan Zeyneddin Hacı Küvâre halkına ihsanda bulundu<sup>71</sup>.

1348 yılında Ermeni haracının yine ancak yarısı ödendi<sup>72</sup>. Çünkü bu yıl o zamanki dünya nüfusunu da neredeyse helak etmiş olan ve 1348 yılında Moğolistan'dan başlayarak Çin, Orta Asya, Kıpçak ülkesi, İran, Anadolu, Irak, Suriye ve Mısır'ı kapsayan korkunç "kara veba" hastalığı ülkeleri mahvetmiş, nüfusu kırmıştı<sup>73</sup>. Yüz binlerce kişinin ölümüne sebep olan bu hastalık sebebiyle toprakları işleyecek insan kalmamış, Sultan ve ümerâ hastalıktan kaçabilmek için Kahire'den uzaklaşmıştı. Bu yüzden bu yılda ve müteakip senelerde Ermeniler, haracın ancak yarısını ödeyebilmiş, Memlûk Devleti de bunu anlayışla kabul etmiştir. Kezâ 1350-1351 yılında ülkesinin harap olması sebebiyle Ermeni kralı yine vergisinin yarısını gönderebilmişti<sup>74</sup>.

### C.1. Adana, Tarsus ve Misis'in Fethi

1360 yılında Memlûkler, Türkmenlerin teşvik ve yardımları ile Haleb nâibi Seyfeddin Baydemir el-Harezmi kumandasındaki orduyu Ramazan ayında (Temmuz-Ağustos) Sis üzerine gönderdi. Bu Çukurova seferi neticesinde Adana, Misis, Tarsus ve diğer bazı kaleler fethedildi<sup>75</sup>. Buradaki Müslüman esirler serbest bırakılıp Ermenilerin silah ve atlarına el konuldu. Bu kalelerin anahtarlarını Sultan Hasan'a yollayan Baydemir, burada sultan adına hutbe okutup, sikke kestirdi ve Tarsus ve Adana'ya birer nâib tayin ederek Haleb'e döndü<sup>76</sup>. Emir Baydemir bu başarısından sonra Dımaşk nâibliğine atandı<sup>76</sup>. Haleb nâibliğine onun yerine Esendemir el-Zeyni getirildi<sup>77</sup>. Fetihden sonra Emir Seyfeddin Baydemir'in Adana'ya kimi tayin ettiği bilinmiyor. Bunun Ramazan Bey'in oğullarından birisi olması mümkündür. el-Makrizî'de Ramazanoğlunun adı verilmiyor. Bunun İbrahim Bey olup olmadığına dair bir şey de söylenmiyor. Onun Ramazan Bey'in oğlu olup olmadığı hakkında kesin bir bilgi olmasa da bu çok büyük bir ihtimaldir<sup>78</sup>.

70 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 18.

71 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 34.

72 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 79.

73 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 80-81; İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 164; İbn Tagrıbirdi, *a.g.e.*, C. X, s. 155-168.

74 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 122.

75 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 245; Stanley Lane-Poole, *A History of Egypt in the Middle Ages*, New York, 1969, s. 320. Osmanlı kaynaklarından Aşıkpaşazâde'de Ramazan Bey'in Adana şehrine hâkim olduğu belirtilse de öyle olmadığı muhakkaktır. Buna rağmen şehrin çevresinin Ramazan Bey idaresinde olması muhtemeldir. Fetihden sonra Emir Seyfeddin Baydemir'in Adana'ya kimi tayin ettiği bilinmiyor. Bunun Ramazan Bey'in oğullarından birisi olması mümkündür.

76 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 187; el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 245.

77 el-Makrizî, *a.g.e.*, C. IV, s. 245.

78 Sümer, *a.g.m.*, s. 37.

Adana ve Tarsus'un fethinden sonra, Memlûklerin Çukurova'daki akınları sonucunda Sis, Anazarba ve dağlık yerlerdeki birkaç kale hariç Ermenilerin elinde başka bir yer kalmamıştı. Tarsus, Memlûklerin Anadolu'da en batıdaki hudut şehri olarak doğrudan Kahire'den gönderilen nâiblerle idare edildi ve 1516'da Osmanlıların bölgeyi kesin olarak ele geçirmesine kadar Memlûk hâkimiyetinde kaldı.

### C.2.Sis'in Düşüşü

Ermeni Kralı IV. Konstantin, 1363-1364 yılında Memlûk Sultanı el-Eşref Şaban'a bir elçilik heyeti göndererek iktisadî durumun zayıflığından dolayı kararlaştırılmış olan verginin hafifletilmesi talebinde bulundu. Ancak Sultan bu heyetin isteklerini geri çevirdi ve heyet bir netice alamadan geri döndü<sup>79</sup>.

Ermeni Kralı IV. Konstantin dışarıdan Türkmenlerin ve Memlûklerin saldırılarına maruz kalırken içeride de öteden beri süregelen dinî ayrılıkları ortadan kaldırmaya çalışmış, ancak 1369 yılında ölmüştür<sup>80</sup>. Onun ölümüyle baronluğa yükselen ve aslen Kıbrıslı bir şefin oğlu olan V. Konstantin zor kullanarak ele geçirdiği tahtı Kıbrıs Kralı Peter'e teklif etmişti. Fakat Peter, 1369'da bir suikast sonucu öldürülünce kendisini Küçük Ermenistan Kralı olarak ilan etti. 1373'e kadar tahtta kalan V. Konstantin de bir suikast sonucu ortadan kaldırılınca yerine ancak iki yıl hüküm sürebilecek son Ermeni Kralı VI. Leon (1373-1375) geçti.

Sultan el-Eşref Şaban, Ermenilerin üzerine büyük bir kuvvet göndererek bu tehlikeyi tamamen halletmeye karar verdi. Bu dönemde başta Katolikos Paul olmak üzere Ermeni ileri gelenleri gerek çevrelerini saran Türkmenlerin baskıları ve gerekse Kral Leon'a karşı yükselen nefret sebebiyle Memlûklerin Haleb nâibi Işıktemür<sup>81</sup>'e haber göndererek şehri kendisine teslim edeceklerini bildirmişlerdi. Sultan bunun üzerine, Haleb nâibi Emir Işıktemür el-Mardinî'yi 1375 yılında Ermeniler üzerine gaza ile görevlendirdi. Haleb askeri hemen yola çıkarak Sis'e vardı. Üç Ok ve Boz Oklar'dan oluşan çok sayıda Türkmen de bu sefere katıldı. İki ay boyunca şehri kuşatan Memlûkler, Ayntâblı Halil en-Neccâr'ın yaptığı büyük mancınıklarla şehri dövmeye başladılar. Kral VI. Leon şehrinin müdafaa etse de fesatçıların tahriklerine kapılan halk, kralın arzusunun hilafına şehrin kapılarını Müslümanlara açtı. Kral Leon 13 Nisan 1375 tarihinde aman dileyerek teslim olmak zorunda kaldı ve böylece Ermenilerin başkenti Sis ele geçirildi<sup>82</sup>.

79 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 274.

80 Ersan, *a.g.e.*, s. 230.

81 6 Mart 1374 tarihinde Sultan el-Eşref Şaban, Emir Işıktemür'ü Haleb nâibliğine getirdi. Bkz. el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 366.

82 eş- Şâfiî, *a.g.e.*, s. 76; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 377; İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâ' el-Ğumr bi Ebnâ' el-Umr*, C. I, Tah. Hasan Habeşi, Kahire, 1998, s. 74-76; İbn Tagrıbirdî kuşatmanın 3 ay devam ettiğini kaydetmiştir. Bkz. İbn Tagrıbirdî, *a.g.e.*, C. XI, s. 54; Shai Har-El, *Struggle For Domination in The Middle East, The Ottoman-Mamluk War 1485-1491*, Leiden-New York-Koln, 1995,

Gazi

Akademik  
Bakış

221

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

Sis'e Memlûk askerleri yerleştirildikten sonra Memlûk ordusu yanlarında Ermeni kralı, ailesi ve askerleriyle birlikte Haleb'e döndü. Sis, Memlûklerin Çukurova'daki üçüncü valiliği haline geldi ve Emir Yakup Şah buraya nâib olarak görevlendirildi<sup>83</sup>. Sultan Şaban, Haleb nâibi Emir Işıktemür'e teşrif-i celile gönderdi<sup>84</sup>. Böylelikle Küçük Ermenistan Krallığı son buldu. Şairler bu fethi edebileştiren şiirler yazdılar<sup>85</sup>.

Haleb nâibi Emir Işıktemür, Ermeni kralını ailesi ve diğer esirlerle Kahire'ye gönderdi<sup>86</sup>. Sultan, bunları Kum'da ikamet ettirdi<sup>87</sup>. Son Ermeni kralı VI. Leon, yaklaşık yedi yıl sonra, Sultan Zeyneddin zamanında, Kastilla Kralı I. John ve Aragon Kralı Peter'in tavassutuyla serbest bırakıldığı 1382 yılına kadar, Kahire'de kaldı<sup>88</sup>. Ülkesine dönmek şartıyla serbest bırakılan VI. Leon, yine de krallığını yeniden kurmak ümidiyle Fransız ve İngiliz krallarının yardımını dilemek için Paris ve Londra'ya gitti. 1385'de Fransa'ya gelen VI. Leon, VI. Charles ve lordları tarafından çok iyi karşılandı. VI. Charles ona, "Bizden yardım umarak buraya gelen Ermenistan Kralına itibarını sürdürübilmesi için gerekli şeyleri sağlayacağız (...) ve eğer gücümüz yeterse krallığını geri alabilmesi için ona silahlı adamlar vereceğiz" dedi. VI. Leon'a yıllık 6000 frank gibi yüksek bir maaş bağladı. VI. Leon, 1393 yılında Fransa Kralı'nın kaldığı St. Pol kraliyet otelinin tam karşısındaki Tournelles sarayında Paris'de öldü. Mezarı bugün St. Denis Abbey Katedrali'nde Fransız Krallarının yanındadır<sup>89</sup>. Böylece Çukurova'da kurulmuş Küçük Ermenistan Krallığı son buldu. Ermenilerin elinde sadece 1382 yılında Türkler tarafından fethedilecek olan Korykos (Kız Kalesi) Kalesi kaldı<sup>90</sup>. Bölge tamamen Memlûklerin eline geçti.

Çukurova Memlûkler ile Türkmenlerin müşterek faaliyetleri neticesinde fethedildi. Memlûkler burada Ayas, Tarsus ve Sis olmak üzere üç nâiblik tesis etti. Bu şehirler Türkmenler tarafından iskân edildiği gibi birçok yerler de doğrudan Türkmen beyleri tarafından idare edilmeye başlandı ve bölge tamamen Türkleşti<sup>91</sup>.

s. 35; Robert Irwin *The Middle East in the Middle Ages, The Early Mamluk Sultanate 1250-1382*, Great Britain, 1986, s. 147; Nersesian, *a.g.e.*, s. 50; Sümer, "Ramazanoğulları", s. 613; V. F. Bochner, "Sis", *IA (MEB)*, C. X, İstanbul, 1964, s. 709.

83 eş-Şâfiî, *a.g.e.*, s. 76; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 76; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 377; İbn Tangrıbirdî, *a.g.e.*, C. XI, s. 54.

84 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 377.

85 İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 75; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 377.

86 eş-Şâfiî, *a.g.e.*, s. 76; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 377.

87 eş-Şâfiî, *a.g.e.*, s. 76.

88 Ersan, *a.g.e.*, s. 231; Nersesian, *a.g.e.*, s. 50. el-Makrîzî'de H. 784 yılında Sultan Zeyneddin Hacı zamanında İşbiliyye hakimi Alfons'un elçisinin geldiği kayıttır. Bkz. el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 138.

89 Nersesian, *a.g.e.*, s. 50-51.

90 Ersan, *a.g.e.*, s. 230.

91 İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 75; Sümer, *a.g.m.*, s. 19; Yılmaz Kurt, "Ramazan Oğulları (1378-1608)", *Tarihte Türk Devletleri II*, Ankara, 1987, s. 519.

## 2. İbrahim Bey Zamanında Ramazanoğulları

Ramazan Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına geçen İbrahim Bey<sup>92</sup> döneminde Ramazanoğulları, Memlûklere karşı Dulkadiroğulları ile ittifak kurarak isyan etmişlerdir. Zira, Onun zamanında Memlûk tahtında sık değişiklikler oluyor, bu sebeple iç karışıklıklar artarak devam ediyordu<sup>93</sup>. Sultan el-Eşref Şaban'ın 1377 yılının Mart ayında öldürülmesinden sonra yedi yaşındaki oğlu Ali, el-Mansûr lakabıyla sultan ilan edilmişti<sup>94</sup>.

### A. İbrahim Bey'in Memlûkleri Hezimete Uğratması

1355 yılında Ramazan Bey'in Türkmenler üzerinde hâkimiyet kuramaması üzerine Memlûk sultanı en-Nâsır Hasan 1355 yılında Karaca Bey'in oğlu Halil'i Dulkadir beyi olarak tanımaya mecbur kalmıştı<sup>95</sup>. Dulkadiroğullarının başına getirilen Halil Bey, tıpkı babası Karaca Bey gibi gözü kara, cevval bir bey idi. Halil Bey, 1365 yılında Harput'u tekrar ele geçirdi. 1365-1366 yılında Sultan Şaban, Işıktemür el-Mardinî'nin yerine Haleb nâibi olarak görevlendirdiği Emir Corci el-İdrisî'yi kendisine karşı devamlı isyan eden ve Harput'u ele geçirmiş olan Dulkadiroğlu Halil Bey'i yakalamak ve Harput'u istirdad etmekle görevlendirdi<sup>96</sup>. Dulkadiroğlu Halil Bey'in aman dilemesi üzerine<sup>97</sup> dört ay süren bir kuşatmadan sonra aman verildi ve Halil Bey Mısır'a götürüldü<sup>98</sup>. Burada Harput'u iade edeceğine dair vaadde bulunduğundan Sultan Şaban'ın affına mazhar oldu ve kendisine iktâ verildi<sup>98</sup>. Ancak Halil Bey ülkesine döndükten sonra vâdini yerine getirmeyince Memlûk ordusu ikinci defa Harput üzerine yürüdü. Bu durumdan oldukça endişelenen Halil Bey, şehri teslim etmek zorunda kaldı.

İşte onun bu gibi âsi hareketleri, 1377'de el-Mansur Ali'nin tahta çıkışından sonra taht üzerinde etkili olan -geleceğin Memlûk sultanı- Atabek el-Asâkir Berkûk'u çok kızdırdı. Halil Bey Memlûk Devleti'ne tam olarak itaat etmemesi ve kendi başına buyruk hareket etmesi sebebiyle, Elbistan nâibliğinden azledilerek, yerine Mübârek Şah et-Tâzi atandı. Mübârek Şah et-Tâzi, bu duruma isyan eden Halil Bey'in üzerine yürüdü ise de 5 Eylül 1378 tarihinde aralarında vukubulan savaşta yenilerek öldürüldü<sup>99</sup>.

92 Osmanlı kaynaklarında Ramazan Bey'in ölümünde sonra kimin bey olduğu hakkında farklı ifadeler vardır. Âşıkpaşazâde, İbn Kemal, Neşrî ve Hoca Sadeddin Efendi gibi Osmanlı kronikleri Ramazan Bey'den sonra İbrahim Bey'in hanedanının başına geçtiklerini kabul ederler. Bkz. Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi, Tenvârih-i Âl-i Osmân*, Haz. Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç, İstanbul, 2007, s. 241; İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, Haz. Ahmet Uğur, Ankara, 1997, s. 89; Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşrî Tarihi*, C. II, Yay. Faik Reşit Unat-M. Altay Köymen, Ankara, 1987, s. 214; Hoca Sadedin Efendi, *Tâcü t-Tevârih*, C. III, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1979, s. 245.

93 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 31-47; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 150-153.

94 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 13-14; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 131; İbn Tagribirdî, *a.g.e.*, C. I, s. 457.

95 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 221; Yinanç, *a.g.e.*, s. 19; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 656.

96 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 197-198; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 292.

97 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 198; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 292.

98 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. IV, s. 292.

99 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 50; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 174; İbn Bahadır, el-Mü'mini el-Şâfiî, *Kitâb*

Gazi

Akademik  
Bakış

223

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

Dulkadiroğullarının Memlûk Devleti'ne karşı kazandığı bu galibiyetler, Ramazanoğullarına da cesaret verdi. Üç Oklu Türkmenler de Memlûk hâkimiyetine başkaldırarak Dulkadirlielerin yanında yer almaya başladılar. Memlûklerin gönderdiği kuvvetler Dulkadirlieler önünde yenilgiye uğrayınca Türkmenlerin hakkından gelmek için Seyfeddin Mengliboğa'dan sonra Haleb nâibi olan Emir Timurbay el-Demirdaşi komutasında Haleb, Dımaşk ve Hama askerlerinden oluşan bir ordu 1378-79 yılında Çukurova'ya doğru yola çıktı. Memlûk askeri Ayas yakınlarına kadar geldi. Bunun üzerine Türkmenler kırk kişilik bir grupla yanlarında hediyelerle birlikte gelerek aman dilediler. Ancak bu Türkmenler tutuklandı ve bağlandı. Memlûkler, yollarına devamla bu Türkmenlerin mallarını yağmalayıp ailelerini esir aldı ve erkeklerini öldürdü. Daha sonra Üç Ok ve Ağaçerilerden müteşekkil Türkmenler, Bâb el-Melik<sup>100</sup> de Memlûklere tuzak kurdu. Vukubulan savaşta Türkmenler, bir kısım yaralı hariç Memlûk ordusunu tamamen imha ettiler ve otuz bin deve, çoğu eğerli on üç bin at ve silah ile savaş aletlerini de ganimet olarak ele geçirdiler<sup>101</sup>.

el-Makrîzî bu yenilginin Memlûkler için büyük bir ayıp olduğunu kaydet-tikten sonra Türkmenlerin Memlûk Devleti için oldukça önemli olduğunu, on-lardan her sene on binlerce koyun tahsil edildiğini, Haleb halkının da onlardan sayısız şekilde faydalandığını ve Memlûk Sultanlarının kendilerinden yardım talep ettiğinde emirlere icabet ettiklerini belirtir. Ancak Türkmenlerin sû-i ted-bir neticesinde zülme başladıklarını ve düşmanlık yaparak adam öldürmeye, mal yağmalamaya ve kaleleri ele geçirmeye başladıklarını da ifade ederek on-ların nasıl değiştiklerini kaydetmiştir<sup>102</sup>.

Bu yenilgi üzerine Timurbay el-Demirdaşi, görevinden alınarak yerine 18 Ağustos 1379 tarihinde Işıktemür el-Mardinî Haleb nâibliğine tayin edildi<sup>103</sup>. Bu sırada Sultan el-Mansûr Ali, beş sene üç aylık sözde saltanatından sonra hastalanarak 19 Mayıs 1381 tarihinde vefat etti.<sup>104</sup> Yerine hemen el-Melik el-Eşref'in oğulları arasından henüz dokuz yaşında olan Hacı, el-Melik es-Salih

*Mecmû fi et-Tevârîh, Vekâ'i et-Türkmân*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057, var. 9a-9b; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 85; Sümer, *a.g.m.*, s. 37; Yinanç, *a.g.m.*, s. 554; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 656-657.

100 Bâb el-Melik Geçidi, İskenderun'dan itibaren Akdeniz kıyısıyla birlikte Payas'a bağlanan bir geçittir. Burası günümüzde Osmaniye-İskenderun karayolunda Yeşilkent (Erzin) ile Dörtiyol arasında, denizin ve dağın birleştiği yerdir.

101 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 59; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 180; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 10b-11a; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. I/II, s. 237-238; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 89; Sümer, *a.g.m.*, s. 37; Yinanç, *a.g.e.*, s. 21-22; ; Kurt, *a.g.m.*, s. 817; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 614.

102 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 59.

103 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 67; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 192. Emir Timurbay, Haleb nâibliği nden alındıktan sonra Safed nâibliğine tayin edildi ve orada 1383 yılında öldü. Bkz. İbn Tagribirdî, Cemaleddin Ebî el-Mehâsin Yusuf, *ed-Delîl eş-Şâfi alâ el-Menhel es-Sâfi*, C. I, Tah. Fehim Muhammed Şeltut, Kahire, 1998, s. 221.

104 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 236; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 101, 103; İbn Tagribirdî, *ed-Delîl eş-Şâfi*, C. I, s. 457.



unvanıyla tahta oturtuldu<sup>105</sup>. Memlûk devletinde sık görülen bu taht değişiklikleri iç karışıklıklara sebep oluyor ve bu durum Türkmenleri daha da cesaretlendiriyordu<sup>106</sup>.

### B.Memlûklerin Karşı Seferi

Memlûk Devleti'nin, Türkmenleri kontrolü altında tutabilmek için onlarla olan münâsebetlerini çok iyi düzenlemeleri gerekiyordu. Devlet yöneticileri ve bilhassa Atabek el-Asâkir Berkûk bölge hakkında devamlı bilgi alıyordu<sup>107</sup>. Nitekim 13 Haziran 1381 tarihinde Yunus el-Nevrûzî<sup>108</sup>, Haleb'e Türkmenlerin durumunu anlamak üzere gönderildi<sup>108</sup>. Bir müddet sonra gelen haberlerden onların itaatten çıktıkları ve Malatya'ya ve Haleb'e hücum etmek için birleştikleri haberi geldi<sup>109</sup>.

Bunun üzerine, Dımaşk nâibi Işıktemür el-Mardinî, Haleb nâibi Aynal el-Yusûfî, Tarabulus nâibi Gümüşboğa el-Hamavî, Hama nâibi Taştemür el-Kâsimî ve Safed nâibi Taştemür el-Alâf yanlarında kale nâibleri ve Devlete mûti olan Türkmen ve Arap aşiretlerinden müteşekkil bir ordu ile, Dulkadiroğlu Halil Bey ve onunla birlikte olan Ramazanoğlu İbrahim Bey ve Maraştaki Türkmenlerle savaşmak üzere yola çıktılar<sup>110</sup>. Memlûk askerleri mutad olduğu üzere Haleb'de toplandı. Emir Yunus ed-Devadâr ordunun başına geçti. 3 Temmuz 1381'de Maraş sirtlarına ulaştılar. Bozdoğanoglu Ziyâü'l-Mülk de Memlûk ordusuna yardımcı olmak üzere maiyyetinde Arablar ve Kürtlerle geldi. Memlûk ordusu burada vukubulan savaşta Türkmenleri mağlub ederek 6 Temmuz 1381 tarihinde Maraş'ı ele geçirdi.<sup>111</sup> Halil Bey, Harput'a kaçarak buradan Malatya'ya akın yaptı. Memlûk ordusu Malatya'ya yönelmekle birlikte Fırat'ı geçemeyip Şaban ayının sonunda Haleb'e döndü<sup>112</sup>.

Dulkadiroğullarının yanında yer alan Ramazanoğlu İbrahim Bey pişmanlığını bildirmek üzere Memlûklerin Sis nâibi Mukaddem el-Asker Emir Hüsâmeddin Toruntay el-Kamilî'nin yanına giderek özür diledi. Toruntay bu durumu seferden dönen Emir Yunus en-Nevrûzî'ye bir mektupla bildirdi. Sultan, İbrahim Bey'in özrünü kabul ederek onu affetti<sup>113</sup>. Yenilmiş ve desteksiz kalmış olan Dulkadir Beyi Halil ve kardeşi Seveli Bey de Memlûk kumandanla-

105 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 237; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 117; İbn Tagribirdî, *ed-Delîl eş-Şâfi*, C. I, s. 457.

106 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 31-47; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 150-153.

107 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 74; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 12a.

108 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 237; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 119; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 235; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 12a; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. VII, s. 292.

109 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 74, 79; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 235; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. VII, s. 292.

110 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 120; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 12b; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 85.

111 İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 237; el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 121; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 235; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 13a; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 86; Yinanç, *a.g.e.*, s. 23; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 657.

112 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 121, 124; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 235.

113 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 124; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 176; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 86; Sümer, *a.g.m.*, s. 38; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 614-615.

Gazi

Akademik  
Bakış

225

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

rına mektup göndererek itaatlerini arz etmek zorunda kaldılar<sup>114</sup>. Bu başarıdan sonra İnal el-Yûsufî yerine, Türkmenlerle ciddî mücadeleler edecek olan Emir Yelboğa en-Nâsırî<sup>115</sup> Haleb nâibliği ile hil'atlandı. Emir Yunus'a da Memlûk ordu hiyerarşisinde en yüksek rütbe olan Mukaddem-i Elf (Emir-i Mi'e) rütbesi verildi<sup>116</sup>. Emir Hüsameddin Toruntay el-Kâmilî Sis niyâbetinden Dımaşk'a nakledildi. Temraz el-'Alâî de Behisni vilayetine tayin edildi<sup>117</sup>.

Yine de Dulkadiroğlu Halil Bey bu yenilginin ardından rahat durmayarak Türkmen reisi Özeroğlunun da desteği ile Haleb topraklarına saldırdı. Haleb nâibi Yelboğa en-Nâsırî'nin, Nisan 1382'de Arslanbeli Geçidi<sup>118</sup>'ne kadar gelmesi üzerine Halil Bey kaçarak kurtuldu. Hemen ardından Haleb askerleri Özeroğlu'nun üzerine yürüdü ve çadırlarını yağma ettikten sonra Tell Hamdûn ve Maraş'ı geçerek Haleb'e döndü<sup>119</sup>.

Sultan Berkûk, Dulkadiroğlu Halil Bey'in Memlûk Devleti'ne karşı Üç Oklu Türkmenleri de kışkırtarak yaptığı isyanlardan bıkmış ve Halil Bey'i öldürmeye karar vermişti. Bu sebeple sultanın isteği doğrultusunda 1386'da Dulkadiroğlu Halil Bey Maraş yakınlarında öldürülmüş ve başı Kahire'ye gönderilmiştir<sup>120</sup>.

### C. İbrahim Bey'in Ölümü İle Neticelenen Memlûk Seferi

Atabek el-Asâkir Berkûk, bir süre sonra devletin denetimini tamamen ele geçirdi ve 26 Kasım 1382'de el-Melik ez-Zâhir unvanıyla tahta oturdu<sup>121</sup>. Onun saltanatı zamanında Türkmenler üzerine baskı artmıştır.

114 İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 235. Ayrıca İbn Hacer, Divriği'nin fethedildiği ve buraya İbrahim b. Muhammed b. Şöhrî'nin atandığını da kaydetmiştir.

115 Emir Yelboğa en-Nâsırî hakkında bkz. İbn Tagribirdî, *ed-Delîl eş-Şâfi*, C. II, s. 793.

116 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 127; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 236.

117 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 139.

118 Arslanbeli Geçidi (Arslanboğazi veya Amanos Geçidi); Maraş ve Bahçe'den Adana'ya giden yol üzerinde bulunan bir geçit olup, Sırfendikar ve Tell Hamdûn Kaleleri tarafından korunuyordu. Bugün Adana'yı Gaziantep'e bağlayan ana kara yolu bu geçitten geçmektedir.

119 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 137; Yinanç, *a.g.e.*, s. 24; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 657.

120 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 184; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 317; İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 243; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 17b; es-Sayrâfi, *a.g.e.*, C. I, s. 131; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 170; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 87; Yinanç, *a.g.e.*, s. 27; Yinanç, *a.g.m.*, s. 554; Mordtmann, *a.g.m.*, s. 658.

121 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 140; İbn Tagribirdî, *a.g.e.*, C. XI, s. 181; İbn Tagribirdî, *ed-Delîl eş-Şâfi*, C. I, s. 187-188; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 257; İbn Dokmak, *a.g.e.*, s. 239; eş-Şâfi, *a.g.e.*, s. 81; İbn Sîbât, *Sîdk el-Ahbâr*, C. II, Tah. Ömer Abdusselam Tedmurî, Tarabulus-Lübnan, 1993, s. 731-732; Said Abdulfettah 'Âşûr, *Mısır ve eş-Şâm fi Asr el-Eyyûbiyyîn ve el-Memâlik*, Beyrut-Lübnan, tarihsiz, s. 245-246; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 53-54; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İÜEF Tarih Dergisi*, S. XV, İstanbul, 1971, s. 129. Berkûk'un 1382 yılında Sultan olmasıyla Kalavun Hanedanı dolayısıyla Bahrî Memlûkler Devleti de sona erdi. Berkûk ile birlikte, Mısır'da 1517 yılında gerçekleşecek olan Osmanlı fethine kadar devam edecek olan Burcî (Çerkes) Memlûkler Dönemi (1382-1517) başladı. Sultan Berkûk, saltanatının ilk yıllarında Türk memlûklere hoşgörülü davranışta da zamanla önemli yerlere Çerkesleri getirmeye başladı. Onun bu siyaseti saltanatı boyunca özellikle Suriye'deki emirlerin isyan etmesine sebep olmuştur. Bkz. 'Âşûr, *a.g.e.*, s. 246-247; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 54-63; Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", s. 21; Koprman, *a.g.m.*, s. 130.

Görüş

Memlûk sultanı tarafından affa mazhar olan Adana nâibi Ramazanoğlu İbrahim Bey'in itaati pek uzun sürmedi. Özeroğlu ve Üç Ok taifesinden Burnasoğlu ile birlikte yol kesmek, Anadolu hacılarını soymak ve Karamanoğlu Alaaddin Bey ile birleşerek Sis'i Memlûklerin elinden almaya çalışmakla suçlanıyordu<sup>122</sup>.

Emir Yelboğa en-Nâsırî, 1381-82 yılında Haleb nâibi olmasından sonra ilk tedbir olarak Türkmenler arasında tefrika çıkarmaya çalıştı. Kınıklar ile Ramazanlıların (Yüreğirler) arasını açıp birincileri, ikinciler üzerine saldırttı<sup>123</sup>. Ardından Türkmenler üzerine büyük bir sefer düzenledi. Yelboğa en-Nâsırî, Türkmenler üzerine sefere çıkmadan önce Dımaşk, Tarabulus, Hama ve Haleb askerlerine ve suğur nâiblerine ve muti Türkmenlere ve Kürtlere, Sis ülkelerindeki âsi Türkmenlere karşı sefere çıkmaları için mektuplar yazıldı. Bu âsi Türkmenler Adana nâibi Ramazanoğlu İbrahim, Özeroğlu ve Üç Ok taifesinden Burnasoğlu gibi kişilerdi. Bunlar Devlet'e itaatten çıkmışlar, yol kesmek ve Anadolu Hacılarını yağmalamak ve Sis ülkesini ele geçirmek isteyen Karamanoğlu Alâaddin Ali Bey'le ittifak etmişlerdi. Bu yüzden kendilerine emirnâmeler gönderilen askerler hazırlandılar ve Haleb'de toplandılar. Haleb nâibi Yelboğa en-Nâsırî öncülük olarak yola çıktı. 27 Aralık 1383 tarihinde Haleb'den Amik'e gitmek üzere atlandı. Özeroğullarına ve diğer âsi Türkmenlere onları uyaran, itaatten imtina ettikleri takdirde olabilecekleri hatırlatan ve emrindeki askerlerin gücü ile onları korkutan mektuplar yazdı. Baş eğip itaat ettikleri takdirde mallarına ve canlarına dokunulmayacağını ancak aykırı hareket edenlerin askerlerin ganimeti olacağını bildirdi<sup>124</sup>. Yelboğa en-Nâsırî yürüyüşüne devamlı Bagras Geçidi'ne doğru geldi. Orada askeri teftiş ederek, ağırlıklarını bırakıp, hafiflemiş olarak yoluna devam edip Bagras Geçidi'ni aştı. Ayntâb ve Bagras nâiblerini, Şam askerleri gelinceye kadar geçidi korumaları için askerleri ve atlarıyla gözcü olarak görevlendirdi. Süratle yürüyerek deniz kıyısındaki Bâb el-Melik Geçidi'ne vardı. Kısa bir müddet atları dinlendirdi. Bu sırada Haleb'deki Binler Kumandalardan Demirtaş ve Güçlü, Yelboğa'ya gelerek, Türkmenlerin, Memlûk askerlerinin geldiğini anlarsa yollarını keseceğini ve sonra geçmenin çok zor olacağını söyleyip, Misis Köprüsü'nü ele geçirmek için izin aldılar. Yelboğa 9 Ocak 1384'de Misis'e vardığında iki emirin, Türkmenler bir kısmını yıkmış iseler de hâlâ üzerinden geçilmesi mümkün olan köprüyü ele geçirmiş olduklarını ve savaşın başlamış olduğunu gördü. Memlûk askerleri Sis ülkesine doğru Ceyhan Nehri'ni geçti. Misis'de Türkmenlerden geride kalanları topladılar, bazı çadırılara yetişip yağmaladılar. Türkmenlerin erkekleri dağların tepelerine kaçtılar.

122 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 157; es-Sayrâfî, *Nüzhât en-Nüfûs ve el-Ebdân fî Tevârih ez-Zeman*, C. I, Tah. Hasan Habeşi, Kahire, 1973, s. 82; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. I/II, s. 338.

123 es-Sayrâfî, *a.g.e.*, C. I, s. 76; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 89; Sümer, *a.g.m.*, s. 38; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 615; ; Kurt, *a.g.m.*, s. 817.

124 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 157-158; es-Sayrâfî, *a.g.e.*, C. I, s. 82; Sümer, *a.g.m.*, s. 38, 63; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 615.

*Gazi*

Akademik  
Bakış

227

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

Sonra çeşitli oymaklardan aman dileyen Türkmen elçileri geldiler. Yelboğa onların amanlarını kabul etti ve amannâmeler yazdı<sup>125</sup>.

Ramazanoğlu İbrahim Bey, askerlerin geldiğini anlayınca Adana'yı terketti ve ulaşılmaz dağlara kaçtı. 11 Ocak'ta diğer birlikler ve ağırlıklar Misis'e ulaştı. Ertesi gün Sis nâibi Taşboğa el-İzzî'nin elçisi geldi ve Ramazanoğlu'nun Sis yakınlarına geldiğini; yanında Karamanlı Türkmenlerinden bir bölük olduğu halde kendisinin İbrahim'in arkasından yürüyüp çadırlarına yetişip yağmaladığını, çocuklarını ve hanımını yakaladığını ve İbrahim'in kendisini kurtarmak için komşusu Bayatlı Türkmenlerine iltihak ettiğini bildirdi. İbrahim Bey'in yakalaması hususunda görüş birliğine varılmışken ayın sonunda Sis nâibinden haber geldi. Ramazanoğlu'nun peşinden giderek onu ele geçirmişti. Onunla birlikte kardeşi Kara Mehmed'i, oğullarını, anasını ve cemaatini yakalayıp onları Sis'e getirdi<sup>126</sup>. Yelboğa 12 Şubat 1384 tarihinde Sis'e gitmek üzere yola çıktı. Boz Ok Türkmenlerinden bir taifeyi kuşatıp pek çok at, çadır ve eşya yağmalandı. Sonra aman dilemeleri üzerine onlara aman verdi. Türkmenler dağlara dağıldılar ve askerler de Sis'e doğru yürüyüşlerine devam ettiler. Ramazanoğlu İbrahim Bey ve kardeşi Kara Mehmed ile onlarla yakalananlar huzura getirildi ve ikiye bölünmek suretiyle öldürüldüler<sup>127</sup>.

Memlûk ordusu, bu hâdiseden sonra Misis'e dönmek üzere yola çıktı. Yelboğa en-Nâsirî Haleb askerleriyle atlanarak Saruca Çam yolundan yürüdü. Burası çok dar ve engebeli, yüksek dağlar ve büyük vadileri olan yer yer ağaçların kapattığı, sulak ve çamurlu bir yol olup tehlikeli geçitleri vardı. Yaya bir adamın dahi yürümekte zorlanacağı bu geçitte tam koşumlu bir at ile gitmek çok daha zordu. İşte burada Yelboğa, Boz Oklardan bir Türkmen taifesine rastladı. Memlûkler ve Türkmenler arasında gerçekleşen bu çetin vuruşmada iki taraftan da pek çok insan öldü. Yelboğa en-Nâsirî ve Haleb emirlerinde bir bölük o vadilerde yollarını yitirip kayboldu. Geride kalan Memlûk askerleri, Türkmenlerin Bâb el-Melik Geçidi'ni tuttıkları haberi gelince korku içinde Ayas şehrine sığındılar. Daha sonra, bir müddet kendisinden haber alınamayan Yelboğa en-Nâsirî, Ayas'a geldi. Memlûk ordusu Ayas'da birkaç gün kaldı.

Ayas'dan geri dönmek üzere yola çıkan Memlûk ordusu çok kalabalık bir Türkmen topluluğu ile karşılaştı. Aralarında misli görülmemiş bir vuruşma oldu. Çok insan öldü. Yelboğa en-Nâsirî çok büyük kahramanlık göstererek Türkmenleri dağıttı. Haleb askeri Kurban Bayramı günü Ayas yönüne doğru dönmek zorunda kaldı. Daha orada çadırlarını kurmamışlardı ki Türkmenler

125 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 158; es-Sayrâfî, *a.g.e.*, C. I, s. 83-84; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. VIII, s. 338-340; Sümer, *a.g.m.*, s. 38-39.

126 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 158; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 279; es-Sayrâfî, *a.g.e.*, C. I, s. 84; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. VIII, s. 338-340; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 89-90; Sümer, *a.g.m.*, s. 39; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 615.

127 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 159; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 279; es-Sayrâfî, *a.g.e.*, C. I, s. 84; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 14b; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 176; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 90; Sümer, *a.g.m.*, s. 39; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 615.

Görüş

Akademik  
Bakış

228

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

onları tekrar kuşattılar. Türkmenlerden bir bölük Bâb el-Melik Geçidi'ne gelerek burayı tuttu ve Haleblilerin geçmesine mâni oldu.

Bu kuşatma karşısında Memlûk askerlerinin yiyeceği tükendi, hayvanları acıktı. Kaynağın ifadesine göre, neredeyse toptan helak olacaklardı. İşte bu sırada Haleb'de Hâcib el-Hüccâb olan Emir Sodun el-Muzafferî, Haleb halkından Bankusa'lı gençlerden her birine yüz dirhem vererek bin kişilik bir piyade birliği oluşturmuştu. Haleb askerinin başına geleni duyan ulemâ, sulehâ ve halkın büyük çoğunluğu sokaklara döküldüler. Umûmî seferberlik çağrısı yapıldı. Bunları Kusayr, Cebel el-Akra (Kel Dağ) ve Haleb şehirlerinden Kürtler, atlılar ve yayalar takip etti. Böylece Haleb hâcibi ve onunla birlikte olan emirler, Haleb askerlerinin yanına ulaşarak onlara yiyecek temin ettiler ve birlikte Bâb el-Melik'e yürüdüler. Derbend'i geçip Bagras'a indiler. Sonra Antakya'ya gittiler ve nihayet Haleb'e vardılar<sup>128</sup>. Çok meşakkatli bir sefer olmuştu. Askerler bu seferde devamlı yağın şiddetli yağmur, kasırga gibi esen rüzgar sebebiyle çok sıkıntı çektiler.

Yelboğa en-Nâsırî'nin bu seferi sonucunda, beyliği süresince çoğunlukla Memlûk Devleti'ne karşı isyan eden ve mûtî olmamak için mücadele veren Ramazanoğlu İbrahim Bey ve kardeşi Kara Mehmed öldürüldü. Fakat buna rağmen Memlûkler, Üç Oklu Türkmenleri itaatleri altına alamadıkları gibi Memlûklere karşı kazanılan bu zaferlerden sonra onların cesaretleri daha da arttı.

### Sonuç

Ramazanoğulları Beyliği'nin kuruluşu, Küçük Ermenistan Krallığı'nın yıkılma süreciyle paralel gelişmiştir. Memlûklerin Ermeniler üzerine yaptıkları seferlerde yardımcı kuvvet olan Türkmenler, fethedilen şehir ve kalelere yerleştirilerek bölgede söz sahibi olmaya başlamışlardı. Özellikle de 1337 yılında stratejik konumu itibarıyla önemli bir liman şehri olan Ayas'ın fethinin ardından bölgenin etkin bir şekilde Türkmenleştiği kesindir. Üç Oklu Türkmenlerin gerek Memlûklerle birlikte gerekse de müstakil bir şekilde Ermeni Krallığı üzerine yaptıkları hücum ve baskınlar Ermeni krallarını zorlamış ve dolayısıyla zayıflatmıştır. Çukurova'nın önemli kaleleri Adana, Tarsus ve Misis'in fethinin ardından Memlûkler, Türkmenlerin de yardımıyla Ermeni Krallığı'nın dâhilî çekişmelerinden de istifade ederek bu devlete son vermişlerdir (1375).

Ramazanoğulları, Üç Oklu teşekküllerden Yüreğir boyuna mensup olup, yazları Toros dağlarında, kışları Seyhan ve Ceyhan nehirleri arasındaki verimli topraklarda geçirirlerdi. Ramazanoğulları Beyliği'ne adını veren Ramazan Bey'in kim olduğu ve faaliyetleri hakkında kayıtlar yetersizdir. Onunla ilgili tespit edilebilen ilk kayıt 1352 yılına ait olup kendisine "Türkmen emiri" rütbesinin

128 el-Makrîzî, *a.g.e.*, C. V, s. 159; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. I, s. 279; İbn Bahadır, *a.g.e.*, var. 14b; es-Sayrâfî, *a.g.e.*, C. I, s. 84-86; İbn İyâs, *a.g.e.*, C. I/II, s. 340; Tekindağ, *a.g.e.*, s. 90; Sümer, *a.g.m.*, s. 39-40; Sümer, "Ramazan-oğulları", s. 615.

verildiğine dairdir. Her ne kadar Memlûk kaynaklarında Türkmenlerle ilgili kayıtlar dağınık ve kimi zaman kopuk olsa da onun Türkmenlerin başında seferlere katıldığı ve mühim başarılar kazandığı Memlûkler tarafından taltif edilmesi neticesine bakıldığında kesindir. Memlûk Devleti, Anadolu'yu kontrol altında tutmak ve başına buyruk hareket eden Türkmenleri itaatleri altına almak için Ramazanoğulları Beyliği'ni, Dulkadiroğulları Beyliği'nin alternatifi olarak ortaya çıkarmışlardı. Ancak Ramazanoğulları, Dulkadiroğullarını kontrol altında tutamadıkları gibi, daha sonra onların Memlûkler karşısında kazandıkları başarılarından cesaret alarak Memlûklere isyan dahi etmişlerdir. Nitekim Ramazan Bey'den sonra beyliğin başına geçen oğlu İbrahim Bey'in hayatı Memlûklere isyan etmekle geçmiştir. Elbette onun isyanında bölgenin Memlûklerin merkezi Kahire'ye uzaklığı ve Haleb nâiblerinin Türkmenlerin durmak bilmeyen akınları karşısında yetersiz kalmaları önemli faktörlerdir.

Memlûk nâibleri arasındaki çekişmeleri dahi kendileri için fırsat bilen Türkmenler, kısa süreli de olsa itaatten çıkarak bağımsız hareket edebiliyorlardı. Ancak tâbi oldukları Memlûkler, Haleb nâibinin yanında bölgedeki diğer nâibleri ve kimi zamanda merkezden takviye ettikleri kuvvetleri Türkmenler üzerine göndererek onları te'dib ediyorlardı. İşte böyle bir seferin neticesinde Ramazanoğlu İbrahim ve kardeşi Mehmed, Memlûkler tarafından öldürülerek cezalandırılmışlardır.

Ramazanoğullarının bulunduğu coğrafya Memlûk Devleti'nin göz ardı edileceği bir coğrafya değildi. Burası suğur/avasım olarak adlandırılan hudut bölgesi olması sebebiyle düşmana karşı korunması ve tahkim edilmesi gereken bir yer idi. Aynı zamanda Akdeniz'e kıyısı olması ve Anadolu ile Suriye arasında önemli geçitleri ve kaleleri barındırması sebebiyle de ticarî yönden de ayrı önem arz ediyordu. İşte bunun farkında olan Memlûk sultanları, Ramazanoğulları beylerine teşrif (emaret tevcihi) vererek onları kendilerine bağlamışlar ve sürekli murakabe altında tutmuşlardır.

### Kaynaklar

ALKAN, Mustafa, *Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Vakıflarının Analizi-TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi, Tevârih-i Âl-i Osmân*, Haz. Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç, İstanbul, 2007.

'Âşûr, Said Abdulfettah, *Mısır ve eş-Şâm fi Asr el-Eyyûbiyyin ve el-Memâlik*, Beyrut-Lübnan, tarihsiz.

BOCHNER, V. F., "Sis", *İA (MEB)*, C. X, İstanbul, 1964, s. 708-712.

ÇALI, Ayşegül, *Ramazanoğulları Beyliği*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.

Darkot, B., "Tarsus", *İA (MEB)*, C. XII/I, İstanbul, 1993, s. 18-24.

Gaz

Akademik  
Bakış

230

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

Ebû'l- Fidâ, el-Melik el-Müeyyed, *Tarih Ebî Fidâ, el-Musemma el-Muhtasar fî Ahbâr el-Beşer*, C. II, Tah. Mahmud Deyyûb, Lübnan, 1997.

Edwards, R.W., *The Fortifications of Armenian Cilicia*, Washington, 1987.

el-Şâfiî, Ebî Hamid Muhibbüddin Muhammed b. Halil el-Kudsî, *Kitab ed-Düvel el-İslâm eş-Şerife el-Behiyye ve Zikr mâ Zahara lî min Hikemillah el-Hafiyye fî Celb Täife el-Etrak ilâ Diyar el-Misriyye*, Tah. Subhî Lebib-Ulrich Harman, Beyrut, 1997.

el-Kalkaşandî, Ahmed b. Ali, *Subh el- Aşâ fî Sınâat el-İnşâ*, Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin, XIV Cilt, Kahire, 1987.

el-Makrîzî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali, *Kitâb es-Sülûk li Ma'rifet Düvel el-Mülûk*, C. I/II, Tah. Muhammed Mustafa Ziyâde, Kahire, 1957; 6 Cilt, Tah. Muhammed Abdulkadir Ata, Lübnan, 1997.

el-Yûsufî, Musa b. Muhammed b. Yahya, *Nüzhet en-Nâzır fî Siret el-Melik en-Nâsır*, Tah. Ahmed Hatit, tarihsiz.

Ersan, Mehmet, *Türkiye Selçukluların Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, 2007.  
es-Sayrâfi, *Nüzhet en-Nüfûs ve el-Ebdân fî Tevârih ez-Zeman*, 3 Cilt, Tah. Hasan Habeşi, Kahire, 1973.

Har-El, Shai, *Struggle For Domination in The Middle East, The Ottoman-Mamluk War 1485-1491*, Leiden-New York-Koln, 1995.

Hoca Sadedin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, 5 Cilt, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1979.

Irwin, Robert, *The Middle East in the Middle Ages, The Early Mamluk Sultanate 1250-1382*, Great Britain, 1986.

İbn Bahadır, el-Mü'mini el-Şâfi'î, *Kitâb Mecmû fî et-Tevârih, Vekâ'i' et-Türkmân*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kütüphanesi, nr. 3057.

İbn Dokmak, Sârimüddin İbrahim b. Muhammed, *en-Nefhat el-Miskiyye fî ed-Devlet et-Türkiyye, min el-Cevher es-Semîn fî Siyer el-Hulefâ ve el-Mülûk ve es-Selâtin (min sene 637 hattâ sene 805)*, Tah. Ömer Abdüsselâm Tedmurî, Beyrut, 1999.

İbn Habib, el-Halebî, Bedreddin Hasan b. Ömer, *Tezkiret en-Nebîh fî Eyyâm el-Mansûr ve Benîh*, Tah. M. Muhammed Emin- S. A. 'Aşûr, 3 Cilt, Kahire, 1976-1986.

İbn Hacer el-Askalânî, Şihâbüddin Ahmed, *İnbâ' el-Ğumr bi Ebnâ' el-Umr*, 4 Cilt, Tah. Hasan el-Habeşi, Kahire, 1998.

İbn İyâs, *Bedâ'i' ez-Zuhûr fî Vekâ'i' ed-Duhûr*, V Cilt, Tah. Mustafa Ziyâde, Kahire, 1984.

İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VII. Defter, Tenkidli Transkripsiyon Haz. Şerafeddin Turan, Ankara, 1991; VIII. Defter, Haz. Ahmet Uğur, Ankara, 1997.

İbn Sibât, *Sik el-Ahbâr*, 2 Cilt, Tah. Ömer Abdusselâm Tedmurî, Tarabulus-Lübnan, 1993.

İBN ŞEDDAD, *Baypars Tarihi*, çev. M. Şerefüddin Yaltkaya, Ankara, 2000.

İbn Tagrıbirdî, Ebû el-Mehâsin Cemâleddin Yûsuf, *en- Nücûm ez-Zâhire fî Mülûk Mısır ve el- Kâhire*, 16 Cilt, Tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin, Lübnan, 1992.

Gazi

Akademik  
Bakış

231

Cilt 7 Sayı 13  
Kış 2013

- İbn Tagrıbirdî, Ebû el-Mehâsin Cemâleddin Yûsuf, *ed-Delîl eş-Şâfi alâ el-Menhel es-Sâfi*, 2 Cilt, Tah. Fehim Muhammed Şeltût, Kahire, 1998.
- İbn Tûlûn, Muhammed es-Sâlihi el-Dımaşki, *İlâm el-Verâ bi men Veliye Nâiben min el-Etrâk bi Dımaşk eş-Şâm el-Kübrâ*, Tah. Muhammed Ahmed Duhman, Dımaşk, 1964.
- Kanat, Cüneyt, "Memlûkler ve Çukurova", *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Erman Artun- M. Sabri Koz, YKY, İstanbul, 2000, s. 93-107.
- Koprman, Kâzım Y., "Mısır Memlûkleri (1250-1517)", *Makaleler*, yayına haz. E. S. Yalçın-A. Çetin, Ankara, 2005, s. 81-159.
- KURT, Yılmaz, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 816-823.
- "Ramazan Oğulları (1378-1608)", *Tarihte Türk Devletleri II*, Ankara, 1987.
- Lane-Poole, Stanley, *A History of Egypt in the Middle Ages*, New York, 1969.
- Mordtmann, J. H., "Dulkadirîler", *İA*, C. III, İstanbul, 1977.
- Nersesian, Sirarpie der, *The Armenians*, London, 1969.
- NEŞRÎ, Mehmed, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, C. I-II, Yay. Faik Reşit Unat-M. Altay Köymen, Ankara, 1987.
- Spuler, Bertold, *İran Moğolları, Siyaset, İdâre ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350*, çev. Cemal Köprülü, Ankara, 1987.
- Sümer, Faruk, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. I, 1969, s. 1-147.
- "Çukur-ova Tarihine Dâir Araştırmalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. I, Ankara, 1963, s. 1-108.
- "Ramazanoğulları", *İA (MEB)*, C. IX, İstanbul, 1988, s. 612-621.
- "Bozok Tarihine Dair Araştırmalar", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı*, Ankara, 1973, s. 309-351.
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin *Berkûk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961.
- "II. Bâyezid Devrinde Çukur-ova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, C. XXXI, Ankara, 1967.
- "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İÜEF Tarih Dergisi*, S. XV, İstanbul, 1971, s. 1-38.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1998.
- Yinanç, Refet, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, 1989.
- "Dulkadiroğulları", *DİA*, C. IX, İstanbul, 1994.

Görüş